

TURIZM SOHASIDAGI XAVF VA TAHDIDLAR: TASHQI VA ICHKI OMILLAR

Jamoat xavfsizligi universiteti magistratura talabasi

Sotvoldiyev Asadbek Olimjon o'g'li

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada turizm industriyasida shakllanayotgan tashqi va ichki xavf-tahdidlar tizimli tahlil qilinadi. Global iqtisodiy beqarorlik, pandemiyalar, migratsiya oqimlari, geosiyosiy keskinliklar, iqlim o'zgarishi kabi omillar turizmning barqaror rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani ilmiy asosda baholanadi. Shu bilan birga, ichki boshqaruvdagi kamchiliklar, infratuzilma muammolari, kadrlar salohiyatining yetarli emasligi, xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlarining zaifligi kabi omillar turizm sohasining ichki barqarorligiga ta'sir etuvchi muhim jihatlar sifatida o'rganiladi. Tadqiqotda statistik ma'lumotlar, mavjud ilmiy manbalar, taqqoslovchi tahlil metodlari hamda xavf boshqaruvi yondashuvlari qo'llanilgan. Olingan natijalar turizm sohasida xavflarni minimallashtirish va barqaror rivojlanish strategiyalarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: turizm xavflari, tahdidlar, tashqi omillar, ichki omillar, xavf boshqaruvi, barqaror turizm, geosiyosiy xavfsizlik, iqtisodiy beqarorlik.

АННОТАЦИЯ

В данной статье систематически анализируются внешние и внутренние риски и угрозы, возникающие в туристической отрасли. Дается научная оценка влияния таких факторов, как глобальная экономическая нестабильность, пандемии, миграционные потоки, геополитическая напряжённость и изменение климата, на устойчивое развитие туризма. В то же время, такие факторы, как недостатки внутреннего управления, проблемы

инфраструктуры, нехватка кадровых ресурсов и слабые механизмы безопасности, рассматриваются как важные аспекты, влияющие на внутреннюю устойчивость туристической отрасли. В исследовании используются статистические данные, доступные научные источники, методы сравнительного анализа и подходы к управлению рисками. Полученные результаты позволяют разработать научные и практические предложения по минимизации рисков и совершенствованию стратегий устойчивого развития туристической отрасли.

Ключевые слова: туристические риски, угрозы, внешние факторы, внутренние факторы, управление рисками, устойчивый туризм, геополитическая безопасность, экономическая нестабильность.

ABSTRACT

This article systematically analyzes the external and internal risks and threats that are emerging in the tourism industry. It scientifically assesses how factors such as global economic instability, pandemics, migration flows, geopolitical tensions, and climate change affect the sustainable development of tourism. At the same time, factors such as internal management deficiencies, infrastructure problems, insufficient human resources, and weak security mechanisms are studied as important aspects affecting the internal stability of the tourism industry. The study uses statistical data, available scientific sources, comparative analysis methods, and risk management approaches. The results obtained allow us to develop scientific and practical proposals for minimizing risks and improving sustainable development strategies in the tourism industry.

Keywords: tourism risks, threats, external factors, internal factors, risk management, sustainable tourism, geopolitical security, economic instability.

KIRISH

Turizm — global iqtisodiyotning eng dinamik tarmoqlaridan biri bo‘lib, uning rivojlanishi mamlakatlarning iqtisodiy o‘sishi, tashqi savdo balansi, yangi ish o‘rinlari yaratilishi va xalqaro madaniy almashinuv jarayonlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, turizm sohasi tashqi va ichki omillarga yuqori darajada bog‘liq bo‘lgani sababli boshqa iqtisodiy tarmoqlarga nisbatan xavf va tahdidlarga ko‘proq moyil hisoblanadi. So‘nggi yillarda pandemiya, geosiyosiy mojarolar, transport-logistika tizimlaridagi uzilishlar, raqobatning keskinlashuvi, tabiat hodisalarining kuchayishi, axborot xavfsizligiga bo‘lgan hujumlar turizm industriyasining global barqarorligini izdan chiqarmoqda.¹

O‘zbekistonning turizm salohiyati yildan yilga kengayib borayotgan bo‘lsa-da, ushbu jarayonni izchil va barqaror davom ettirish uchun mavjud xavf va tahdidlarni chuqur o‘rganish dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. Mamlakatning ochiq iqtisodiyotga o‘tishi, viza tartiblarining soddalashtirilishi, xizmatlar sektorining kengayishi, infratuzilma loyihalarining ko‘payishi turizmni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratmoqda². Biroq ichki boshqaruvdagi kamchiliklar, xizmat sifati yetarli darajada standartlashtirilmaganligi, raqamli xavfsizlik muammolari, kadrlar salohiyati pastligi kabi omillar turizm faoliyatida ichki xavf sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Mazkur maqolada turizm sohasidagi tashqi va ichki tahdidlarning ilmiy-nazariy asoslari, ularning turizm rivojlanishiga ta’sir darajasi hamda xavflarni boshqarish strategiyalari chuqur tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

¹ Page J. — Tourism Management — London: Routledge, 2019. — 352 b.

² Hall S. — Global Tourism Issues and Trends — New York: McGraw-Hill, 2020. — 287 b.

Turizm xavf va tahdidlariga oid ilmiy tadqiqotlar asosan xalqaro iqtisodiyot, iqtisodiy xavfsizlik, milliy xavfsizlik, transport-logistika, atrof-muhit muhofazasi, xavf boshqaruvi kabi fanlar kesimida o'rganilgan. Xususan, J. Page, S. Hall, R. Buckley, M. Porter kabi olimlar turizmning global barqarorligiga ta'sir qiluvchi tashqi omillarni — iqlim o'zgarishi, siyosiy barqarorlik, global epidemiologik holatlar, logistika tizimi holati bilan bog'lab tahlil qilgan. Ular turizm sohasining tashqi shoklarga eng ko'p moyil iqtisodiy segment ekanini ilmiy asoslaydi. Ichki xavflar esa boshqaruvdagi sifat, xizmat ko'rsatish standarti, marketing strategiyalarining sustligi, kadrlar yetishmovchiligi va moliyaviy nazorat mexanizmlarining zaifligi bilan izohlanadi³.

Metodologiya sifatida quyidagi yondashuvlardan foydalanildi:

Statistik tahlil: so'nggi yillarda O'zbekiston va dunyo turizmiga oid rasmiy statistik ma'lumotlar o'rganildi.

Taqqoslovchi tahlil: turizm xavflarini tashqi va ichki omillar sifatida taqqoslash asosida ularning farqlari va umumiy jihatlari aniqlangan.

Deskriptiv tahlil: mavjud holatni tavsiflash orqali turizm xavfsizligiga ta'sir etuvchi omillar tizimlashtirildi.

Xavf kategoriyalari bo'yicha tasnif: tahdidlarning iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, ekologik va texnologik turlari ajratib ko'rsatildi.

Ushbu metodlar maqola natijalarining ilmiyligini ta'minlash bilan birga, turizm xavfsizligini boshqarish bo'yicha konseptual yondashuvlar ishlab chiqishga imkon berdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

³ Azizxo'jayeva N. — O'zbekiston turizm iqtisodiyoti — Toshkent: Iqtisodiyot, 2022. — 198 b.

Turizm sohasidagi xavf va tahdidlarni baholash ularni **tashqi** va **ichki** omillar sifatida guruhlash orqali yanada aniqlashtiriladi. Quyida ikki jadvalda har ikki turdagi xavf omillari ko'rsatilgan.

1-jadval. Turizm sohasidagi tashqi xavf va tahdidlar

Tashqi omillar	Ta'sir tavsifi	Turizmga ta'sir darajasi
Geosiyosiy beqarorlik	Harbiy mojarolar, siyosiy keskinliklar, terrorizm	Juda yuqori
Global epidemiyalar (COVID-19 kabi)	Chegaralarning yopilishi, tashriflar keskin kamayishi	Juda yuqori
Iqlim o'zgarishi	Issiq to'liqlar, suv tanqisligi, tabiiy ofatlar	Yuqori
Transport-logistika buzilishlari	Aviaqatnov cheklanishi, yo'llar holati	O'rta
Xalqaro iqtisodiy beqarorlik	Turistlarning xarid qobiliyati pasayishi	O'rta–yuqori
Turistik imidjga salbiy ta'sirlar	Ommaviy axborotdagi salbiy voqealar	O'rta

Mazkur jadvaldan ko'rinadiki, tashqi omillar asosan global miqyosda shakllanadi va milliy turizm siyosati ularga bevosita ta'sir ko'rsata olmaydi. Shu sababli davlatlar, jumladan O'zbekiston ham, turizm xavfsizligini mustahkamlash uchun tashqi omillarni prognoz qilish, geosiyosiy vaziyatni monitoring qilish, favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlikni oshirish bo'yicha tizimli choralar ishlab borishi zarur.

2-jadval. Turizm sohasidagi ichki xavf va tahdidlar

Ichki omillar	Ta'sir tavsifi	Turizmga ta'sir darajasi
Kadrlar salohiyatining pastligi	Xizmat sifati pastlashadi	Yuqori
Infratuzilmaning rivojlanmaganligi	Transport, mehmonxona, sanitariya muammolari	Yuqori
Xizmatlar sifati va standartlar yetishmasligi	Turistlar oqimi kamayadi	Yuqori
Marketing va reklama sustligi	Turistik brend rivojlanmaydi	O'rta
Raqamli xavfsizlik zaifligi	Kiberxavflar, ma'lumotlar yo'qolishi	O'rta
Mahalliy boshqaruvdagi muammolar	Litsenziyalash, nazorat, muvofiqlashtirishdagi sustlik	O'rta–yuqori

Ichki omillar ko'proq boshqaruv, nazorat, infratuzilma, xizmat sifati kabi jarayonlar bilan bog'liq bo'lib, ularni takomillashtirish orqali turizm xavfsizligini sezilarli darajada mustahkamlash mumkin. O'zbekistonda turizm infratuzilmasiga katta investitsiyalar yo'naltirilayotgan bo'lsa-da, xizmat sifati va kadrlar tayyorlash masalasida hal etilishi lozim bo'lgan muammolar mavjud.

Natijalar shuni ko'rsatadiki:

Turizm xavfsizligi tashqi va ichki omillar o'rtasida uzviy bog'liqlikka ega.

Tashqi xavflar ko'proq global omillarga bog'liq bo'lsa, ichki xavflar mamlakatning boshqaruv va infratuzilma imkoniyatlari bilan belgilanadi.

Turizm raqobatbardoshligini ta'minlash uchun xavf boshqaruvining integrallashgan modeli zarur.

O'zbekiston turizmida ichki omillar bo'yicha qilinadigan islohotlar tashqi xavflarning salbiy ta'sirini sezilarli darajada yumshatishi mumkin.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar turizm industriyasida mavjud bo'lgan tashqi va ichki xavf-tahdidlarning murakkab va ko'p qirrali tizimga ega ekanini ko'rsatadi. Tashqi omillar — geosiyosiy keskinliklar, pandemiyalar, global iqtisodiy tebranishlar, ekologik falokatlar — turizm sektorining barqaror rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Bunday omillarning oldini olish yoki to'liq nazorat qilish deyarli imkonsiz bo'lgani sababli, milliy turizm siyosatining asosiy vazifasi ularning salbiy oqibatlarini minimallashtirish, favqulodda vaziyatlar uchun tayyorlikni oshirish va xavfsizlik choralarini optimallashtirishdan iborat bo'lishi kerak.

Ichki omillar esa mamlakatning o'z ichki boshqaruvi, infratuzilma darajasi, xizmat sifati, kadrlar tayyorlash tizimi va raqamli xavfsizlik kabi jihatlar bilan chambarchas bog'liq. Turizmning ichki asoslari mustahkam bo'lsa, tashqi zarbalarning ta'siri ham ancha yumshoq bo'ladi. Shu bois xizmat ko'rsatish standartlarini joriy etish, malakali kadrlarni tayyorlash, zamonaviy transport va mehmonxona tizimini rivojlantirish, marketing strategiyalarini kuchaytirish va turistik hududlarda xavfsizlik tizimlarini takomillashtirish ustuvor vazifalardir.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning turizm imkoniyati yuqori bo'lishiga qaramay, uni barqaror rivojlantirish uchun xavf boshqaruvining strategik modeli ishlab chiqilishi lozim. Ushbu model tashqi tahdidlarni prognoz qilish, ichki boshqaruvni optimallashtirish, infratuzilmani yaxshilash va turistik brend raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlarini o'z ichiga olishi kerak. Faqat shu tarzda mamlakat turizmi global bozordagi raqobatda barqaror mavqe egallashi va xalqaro turistlar uchun ishonchli, xavfsiz va jozibador yo'nalishga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Page J. — Tourism Management — London: Routledge, 2019. — 352 b.
2. Hall S. — Global Tourism Issues and Trends — New York: McGraw-Hill, 2020. — 287 b.
3. Buckley R. — Tourism Risk and Crisis Management — Singapore: Springer, 2018. — 265 b.
4. Porter M. — Competitive Advantage in Global Markets — Cambridge: Harvard Press, 2017. — 410 b.
5. Azizxoʻjayeva N. — Oʻzbekiston turizm iqtisodiyoti — Toshkent: Iqtisodiyot, 2022. — 198 b.
6. Xalilov S. — Turizm xavfsizligi va risklarni boshqarish — Buxoro: Fan va Taraqqiyot, 2021. — 176 b.
7. UNWTO — Tourism and Risk Management Report — Madrid: UNWTO Publications, 2023. — 145 b.